

ОЛЕКСА МИШАНИЧ І РУСИНИ ЮГОСЛАВІЇ (СЕРБІЇ): ВСТУП ДО БІБЛІОГРАФІЇ*

Окреме місце в життєписі О. Мишанича та його науковому доробку становлять праці про русинів колишньої Югославії.

В Україні ставлення до руської літератури Югославії після Другої світової війни було неоднозначним і навіть упередженим. Українська літературна критика замовчувала її з двох причин: 1) політичної – загострення між Радянським Союзом і Югославією; 2) мовної – радянське мовознавство не визнавало літературну мову югославських русинів, вважаючи її «чудернацьким» діалектом, хоч самі бачвансько-сримські руснаки, згідно з традицією, вважали цю мову складовою частиною загальноукраїнської мови, а себе – частиною українського народу, не зважаючи на те, що називали себе давніми етнонімами «русини», «руснаки», в Україні вже забутими. За зразком Радянського Союзу література югославських русинів замовчувалася і на Пряшівщині – первісній батьківщині югославських русинів.

Першим в Україні на бачваноруську літературу звернув увагу академік Максим Рильський, а з його благословення зайнявся її дослідженням Олекса Мишанич. У 1966 році в центральному журналі „Вітчизна” він опублікував піонерську працю *«Гей, там коло Дунаю»* [1], якою представив українській громадськості невеличку групу її співплемінників, що вже понад 200 років живуть в сербо-хорватському оточенні, свято зберігаючи первісну мову, культуру і традиції предків. На статтю О. Мишанича щиро відгукнувся братиславський літературознавець Михайло Мольнар у пряшівській газеті *«Нове життя»* [Мольнар 1966]. Отаким чином О. Мишанич одночасно відкрив двері для української літератури в Україну і Словаччину¹. У тому ж 1966 р. він на науковій конференції «Розвиток української радянської новели» в Ужгороді зачитав доповідь *„Малий жанр прози в творчості сучасних українських письменників Югославії”* [3], яку ілюстрував зразками оповідань Михайла Ковача, Євгена Кочиша, Влада Костельника, Дюра Ляняка та інших. Тут же він влаштував виставку книжок югославських письменників, яка викликала серед учасників конференції значний інтерес.

На XII Святі пісні й танцю у Свиднику 1966 року О. Мишанич зав’язав особисті стосунки з делегацією югославських русинів, до складу якої, здається, входили Д. Ляняк, Д. Варга та М. Кочиш. З того часу його взаємини з літературою русинів Югославії стали регулярними.

У 1967 р. у згадуваній же «Вітчизні» О. Миша-

* За статтею: Мушинка М. Олекса Мишанич – карпатознавець за професією і покликанням. *Дуля*. 2004. № 1. С. 33–40

¹ Щоб не відрадити українського читача від цієї національної групи, О. Мишанич у перших своїх статтях на їх означення вживав етнонім *українець*, пізніше він повністю респектував їх самоназву і називав їх русинами, руснаками, а їх культуру – руською.

нич подав огляд найновішої поезії югославських русинів та опублікував зразки їх творчості [Мишанич 1967]. Влітку 1968 року О. Мишанич здійснив свою першу подорож в Югославію. Побував у Новому Саді, Руському Керестурі, Коцурі та інших місцях. З того часу його подорожі до Югославії стали доволі частими. Побував він тут у 1972, 1976, 1977, кілька разів у 80-х та 90-х роках, востаннє – у грудні 1997 року.

У 1968 р. О. Мишанич опублікував ґрунтовну статтю про літературу югославських русинів у київському журналі *«Дніпро»* [Мишанич 1968], а у львівському журналі *«Жовтень»* подав рецензію на *«Антологію поезії бачванско-сримських руских писателюх»* [Мишанич 1968]. Дуже високо він оцінив історичний роман у трьох томах Влада Костельника *«Жеми моя»* [Мишанич 1969]. У 1970 р. в популярному ілюстрованому журналі України *«Україна»* О. Мишанич опублікував розгорнуту інформацію про русинів Югославії, наголосивши на їх активності на ділянці культури [Мишанич 1970]. У тому ж році цю статтю передрукувала українська газета в Канаді *«Життя і слово»* [Мишанич 1970]. У статті *«Володимир Гнатюк – визначний дослідник давньої української літератури»* [Мишанич 1971]. О. Мишанич підкреслив заслуги українського вченого в дослідженні рукописних пам’яток XVIII – XIX ст. русинів Югославії. Пізніше він на основі конкретних матеріалів довів, що література югославських русинів має свій початок уже в XIV ст. [Мишанич 1974].

Особливо тісні контакти О. Мишанич підтримував із новозаснованим часописом *«Нова думка»*, що його видавав Союз русинів та українців Хорватії у Вуковарі, зокрема з її головним редактором Владом Костельником. Уже в 4 числі цього часопису він опублікував статтю-рецензію *«Національна свідомість русинів Югославії»* [Мишанич 1973], у якій підтримував їх самоназву *«русини»*, *«руснаки»* як синоніми сучасної назви *«українці»*. За цією статтею йшла серія наступних: *«Віршована література Закарпаття 17–18 ст.»* [Мишанич 1974], *«З історії шкільної освіти та друкарства на Закарпатті в 17–18 ст.»* [Мишанич 1976], *«Огляд літературних взаємин Закарпаття з Україною та Росією»* (три частини) [Мишанич 1977], *«Література югославських русинів»* (дві частини) [Мишанич 1983], *«Літературна творчість югославських русинів»* [Мишанич 1988], *«Хто вони – «карпаторусини?»* та інші. Від 1973 до 1991 р. О. Мишанич опублікував на сторінках *«Нової думки»* 15 статей.

О. Мишаничеві належить головна заслуга видання антології оповідань русинів Югославії *«Там коло Дунаю»*, що її 1976 року видало ужгородське видавництво «Карпати» накладом 15 000 примірників [Там коло Дунаю 1976]. Антологія містить по два-три оповідання М. Ковача, Є. Кочиша,

В. Бильні, М. Кочиша, В. Костельника, Ш. Гудака та Д. Латыка – з тематикою села, народно-визвольної боротьби у Другій світовій війні та життя робітників й інтелігенції. О. Мишанич написав до книжки ґрунтовну вступну статтю (с. 3-13), у якій подав історію югославських русинів та огляд їх літератури. У додатку (с. 299-302) він навів біо-бібліографічні довідки про кожного письменника, представленого в книжці. Це була перша книжка, яка наблизила українському читачеві прозу югославських русинів. Для русинів Югославії він уклав збірник оповідань закарпатських письменників «Закарпатски приповедки» [Закарпатски приповедки 1979], у якому подав оповідання кращих прозаїків Закарпаття.

У 1977 році в «Українській радянській енциклопедії» О. Мишанич подав статті про Михайла Ковача, Влада Костельника та Миколу Кочиша, увівши таким чином їхні імена до української літератури. Там же він опублікував і статті «Нова думка», «Руський Керестур» та інші. Ювілейну статтю до 70-ліття з дня народження Михайла Ковача він опублікував в органі Спілки письменників України «Літературна Україна» [Мишанич 1979]. Подібною статтею він привітав і його 80-ліття [Мишанич 1989]. З ініціативи О. Мишанича в Ужгороді був підготовлений до друку збірник оповідань М. Ковача «Тихі води» у перекладі Івана Чендея.

На міжнародній конференції «Слов'янські культури і світовий культурний процес» (Мінськ 1982) О. Мишанич виступив із доповіддю «Літературна творчість югославських русинів», якою вперше залучив цю літературу до загальнослов'янського контексту. Його доповідь була опублікована російською мовою в збірнику матеріалів конференції [Мишанич 1985].

У 1983 р. на IX міжнародному з'їзді славистів у Києві О. Мишанич виголосив доповідь «Література бачвано-сримських русинів», яку було опубліковано в збірнику матеріалів з'їзду («Слов'янські літератури», Київ, 1983) та журналі «Нова думка» (1983, № 38–39). Доповідь викликала значне зацікавлення і він одержав запрошення на інші конференції.

У вересні 1987 р. О. Мишанич брав участь у міжнародній науковій конференції в Београді, присвяченій 200-літтю з дня народження сербського вченого й письменника Вука Караджича. Його доповідь «Вук Караджич і Україна» була опублікована в кількох журналах українською, сербською та руською мовами. При цій нагоді він черговий раз відвідав руські оселі в Бачці і Срему. В інтерв'ю журналу «Нова думка» (1988, № 64) О. Мишанич накреслив перспективи дальшої співпраці на літературному і культурному полі між русинами Югославії і Україною. На жаль, не всі його плани вдалося реалізувати. Відповідаючи на запитання редактора Михайла Ляховича про взаємини руських письменників Югославії з українською літературою, О. Мишанич сказав: «На самим початку мушим повесц, же вязи медзи українску литературу и литературу югославянских Русинох не таки интензивни, як ше сцело.

Вони би могли буц вельо интензивнейши, ми би могли вецей знац о тей литератури, у нас би ше могло вецей видавац, а и часописи як «Шветлосц» и «Нова думка» могли би друковац вецей материялу о украинским литературним процесу. Але, добре и так!» [Мишанич 1988]. Ці слова не втратили своєї актуальності і в наш час.

Із руських письменників Югославії він найбільше уваги присвятив Владові Костельнику та Михайлу Ковачу. До згадуваної вже «Української літературної енциклопедії» він залучив статті майже про всіх визначних письменників Бачки і Срему, чим наочно демонстрував, що ця література є регіональною частиною загальноукраїнської літератури. Під час своєї останньої подорожі в Югославію – на конференції до століття експедиції В. Гнатюка в Бачку (Новий Сад–Руський Керестур, грудень 1997 р.) він зачитав цікаву доповідь про В. Гнатюка як дослідника найдавніших пам'яток бачваноруської літератури (XVII–XIX ст.).

Доробок О. Мишанича на ниві дослідження руської літератури знайшов позитивну оцінку і на сторінках найновішої «Історії рускей литератури» Юліяна Тамаша (Новий Сад 1997).

З руських науковців Югославії О. Мишанич на перше місце ставив Юліяна Тамаша, якого запрошував на міжнародні конгреси й конференції в Україні. Як член-коресподент Національної Академії Наук України (обраний 1997 р.) та заступник академіка-секретаря Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАНУ (Івана Дзюби) О. Мишанич мав головну заслугу на обранні проф. Юліана Тамаша іноземним членом НАН України. З великою повагою він ставився до наукового доробку Євгенії Барич, Дюри Варги, Владимира Гаряньського, Мирона Жириша, Степана Костантиновича, Дюри Латыка, Звонимира Нярдія, Меланії Павлович, Дюри Папгаргая, Михайла Рамача, Янка Рамача, Миколи Цапа, Миколи Шанти та ряду інших. Майже з усіма він підтримував особисті контакти.

О. Мишанич цікавився літературою і культурою русинів та українців Югославії до останніх днів.

Останньою роботою на цю тему була його розвідка «Володимир Гнатюк і давнє письменство югославських русинів» [Мишанич 2002], яку він залучив до третьої книжки своїх вибраних творів «На переломі». Це – перероблена і значно доповнена версія ранніх його праць, де він детально проаналізував праці В. Гнатюка «Угроські духовні вірші» та фольклорні твори, записані ним в Руському Керестурі та Коцурі. На підставі всебічного вивчення результатів експедиції В. Гнатюка в ці села О. Мишанич поставив перед собою риторичне запитання: «Чи мають югославські русини право на карпаторуську культурну спадщину XVII–XVIII ст.?» Його відповідь була однозначною: «Так, мають! Вони були її творцями і носіями в старій батьківщині, освоювали та розвивали її на новому місці проживання, зберегли її чи не найдовше як живий витвір народного духу» [Мишанич 2002, с. 137].

В Олексі Мишанича було багато сміливих планів на майбутнє. Дуже тішився редагуванням центральноєвропейського тому «Енциклопедії української діаспори», окремих томів бібліотеки «Письменство Закарпаття». Немилосердна смерть перекреслила його плани.

Прогалину, яка настала в історії української літератури з відходом О. Мишанича, важко буде надолужити. Ще більшої втрати зазнало карпатознавство, оскільки він був провідним карпатознавцем не лише за професією, але й за покликанням.

Примітки

1. Гей, там, коло Дунаю... *Вітчизна*. 1966. № 4. С. 183–191.
2. Мольнар М. Про югославських українців. *Нове життя*. 1966. 30 липня.
3. Малий жанр прози в творчості сучасних українських письменників Югославії. *Розвиток української радянської новели: тези доповідей до міжвузівської наукової конференції*. Ужгород, 1966. С. 82–84.
4. Мишанич О. Із сучасної української поезії в Югославії *Вітчизна*. 1967. № 8. С. 146–152.
5. Мишанич О. Голос наших братів (Про літературу югославських русинів). *Дніпро*. 1968. № 2. С. 148–154.
6. Мишанич О. Антологія української поезії Югославії *Жовтень*. 1968. № 7. С. 16–23.
7. Мишанич О. Крок у велику літературу *Жовтень*. 1969. № 6. С. 148–150. Рец. на книгу: Костельник В. Жми моя. Руски Керестур. 1967; передрук руською мовою. *Шветлосц*. 1969. Ч. 4. С. 313–315.
8. Мишанич О. Українці в Югославії *Україна*. 1970. 11 січня. С. 14–16.
9. Мишанич О. Українці в Югославії. *Життя і слово*. Торонто. 20 березня 1970.
10. Мишанич О. В. Гнатюк – визначний дослідник давньої української літератури. *Радянське літературознавство*. 1971. № 5. С. 73–82.
11. Мишанич О. Виршована література Закарпаття 17–18 ст. *Нова думка*. № 8. 1974. С. 41–48.
12. Мишанич О. Национална свідомост югославянских Русинох ясно виказана *Нова думка*. Ч. 4. 1973. С. 117.
13. Мишанич О. Виршована література Закарпаття 17–18 ст. *Нова думка*. № 8. 1974. С. 41–48.
14. Мишанич О. З історії шкільної освіти і друкування книжок на Закарпаттю у XVII і XVIII століття. *Нова думка*. 1976. № 11. С. 79–86.
15. Mišanič O. U bratskom sjedinjavanju. Ogled o književnim vezama Zakarpatja s Ukrajinom i Rusijom u XVI–XVIII stoljeću. *Нова думка*. № 13. 1977. С. 77–81; № 15. С. 65–72; № 16. С. 64–69.
16. Mišanič O. Književnost jugoslavenskih Rusina. *Нова думка*. Ч. 38. 1983. С. 20–26; Ч. 39. С. 20–27.
17. Мишанич О. Літературне творчество югославских Русинох. *Нова думка*. № 64. 1988. С. 33–34.
18. Мишанич О. Хто же то вони – «Карпаторусини?» *Нова думка*. Ч. 88. С. 34–37.
19. Там коло Дунаю. Збірник оповідань. Редакційна колегія: М. Кочиш, Д. Папгаргаї, Д. Лятак. Українською літературною мовою тексти підготував С. І. Панько. Ужгород, 1976. 304 с.
20. Закарпатски приповедки: Вибор прози сучасних писателюх у Українській ССР. Вибор и призначки о авторох О. Мишанич. Преложел М. Ковач. Главни и одвичательни редактор Д. Лятак. Нови Сад, 1979. 318 с.
21. Мишанич О. Талант, відданий народові [Про Михайла Ковача]. *Літературна Україна*. 30 жовтня. 1979.
22. Мишанич О. Михайлови Ковачови – 80. *Літературне слово*. 1989. Ч. 10. С. 1–2.
23. Мишанич О. Літературное творчество югославских русинов. Славянские культуры и мировой культурный процес: Международная конференция ЮНЕСКО. Минск, 1985. С. 376–379.
24. Вук Карацїћ и Україна Научни састанак слависта у Вукове дане. Београд, 1987. С. 279–293; Вук Караджич и Україна *Радянське літературознавство*. 1987. № 10. С. 42–49; Вук Карацїћ и Україна / Вук Карацїћ и његово дело у своме времену и данас: Резимеа: Београд, 1987. С. 54.
25. Руска и українська література у Югославії и Україні: Розгварка зоз др. Олексом Мишаничом літературознавцом зоз Українській ССР *Нова думка*. Ч. 64. 1988. С. 35–36.
26. Мишанич О. Володимир Гнатюк і давнє письменство югославських русинів Мишанич О. На переломі: Літературознавчі статті й дослідження. Київ, 2002. С. 134–144.

I. Упорядкування збірників, антологій, хрестоматій

1976

1. Там, коло Дунаю...: збірник оповідань [українською літературною мовою тексти підготував С.І. Панько]. Ужгород: Карпати, 1976. 302 с. Передмова Олексі Мишанича. С. 5–14.

1979

2. Закарпатски приповедки: вибор прози сучасних писателюх у Українській ССР [вибор и призначки о авторох Олекса Мишанич; преложел Михал Ковач]. Нови Сад: Руске слово, 1979. 318 с.

II. Статті в часописах, збірниках, книгах, газетах і інших періодичних виданнях

1966

3. Гей, там, коло Дунаю...: нотатки про літературне життя югославських українців *Вітчизна* (Київ). № 4. 1966. С. 183–191.

4. Малий жанр прози в творчості сучасних українських письменників Югославії *Розвиток української радянської новели: Тези доповідей до міжвузівської наукової конференції*. Ужгород, 1966. С. 82–84.

1967

5. Двохсотрічна дорога наша: із сучасної української поезії в Югославії. *Вітчизна*. № 8. 1967. С. 146–152.

1968

6. Голос наших братів *Дніпро*. № 2. 1968. С. 148–154.

Про літературу югославських русинів. Антологія української поезії Югославії. *Жовтень*. № 7. 1968. С. 16–23.

1969

7. Крок у велику літературу. *Жовтень* (Львів). № 6. 1969. С. 148–150.

8. Рецензія на книгу: Владо Костелник. *Жеми моя*. Руски Керестур. 1967; передрук руською мовою: *Шветлосц*, 1969. Ч. 4. С. 313–315.

9. Крочай до велькей літератури: Владо Костелник: «Жеми моя», роман у трох часцох, «Руске слово», Руски Керестур, 1967 *Шветлосц* (Нови Сад). Рок VII, ч. 4 (октобер-децембер 1969). С. 313–315.

1970

10. Українці в Югославії *Україна* (Київ). 1970. 11 січня. С. 14–16.

11. Українці в Югославії *Життя і слово* (Торонто). 1970. 20 березня.

1971

12. Визначний дослідник давньої української літератури *Радянське літературознавство*. 1971. № 5. С. 73–82. Про Володимира Гнатюка.

1973

13. Национална свідомосц югославянских Русинох ясно виказана *Нова думка* (Вуковар). № 4. 1973. С. 117.

1974

14. Писменство Русинох Закарпатя на народней бешеди уж од конца XIV століття. *Нова думка* (Вуковар). 1974. № 7. С. 105–115.

15. Виршована література Закарпатя 17-18 ст. *Нова думка* (Вуковар). 1974. № 8. С. 41. –48.

1976

16. З исторії школкей просвити и друкованя кніжкох на Закарпат'ю у XVII и XVIII столітїю. *Нова думка* (Вуковар). 1976. № 11. С. 79–86.

17. У СССР ше пририхтує видаване зборніку приповедкох руских писательох зоз Югославії *Нова думка* (Вуковар). 1976. № 11. С. 86.

18. Передмова / Олекса Мишанич *Там, коло Дунаю...: збірник оповідань; [українською літературною мовою тексти підготував С. І. Панько]*. Ужгород: Карпати, 1976. С. 5–14.

1977

19. U bratskom sjedinjavanju: ogled o književnim vezama Zakarpatja s Ukrajinom i Rusijom u XVI-XVIII stoljeću: [I], (II), (III) / s ukrajinskog Roman Miz. *Нова думка* (Вуковар). 1977. № 13. С. 77–81; № 15. С. 65–72; № 16. С. 64–69.

1979

20. Талант, відданий народові. *Літературна Україна* (Київ). 30 жовтня 1979. Про Михайла Ковача.

1981

21. Jasno ispoljena nacionalna svest Rusina Bačke, Srema i Slavonije : recenzija na rukopis i materijal Romana Miza «Bibliografija Rutenika». *Нова думка* (Вуковар). 1981. № 27. С. 90.

Підпис: Oleksandr [sic!] Mišanič. Novi Sad, 20. II 1972.

1982

22. Проблема традицій в культурі югославских русинів *Современные славянские культуры: разви-*

тие, взаимодействие, международный контекст: материалы Международной конференции ЮНЕСКО. Киев: Наукова думка, 1982. С. 222–228.

1983

23. Проблема виникнення нових слов'янських літератур: (Про літературу бачвансько-сремських русинів) *IX Міжнародний з'їзд славистів: слов'янські літератури*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 236–255.

Передрук: *З минулих літ* / Олекса Мишанич. Київ, 2004. С. 23–48.

24. Književnost jugoslavenskih Rusina: (Stvaranje novih slavenskih književnosti): [I], (II) / s ukrajinskog preveo Roman MizНова думка (Вуковар). № 38 (октобер1983). С. 20–26; № 39 (нозембер-децембер 1983). С. 20–27.

Переклад: Проблема виникнення нових слов'янських літератур: (Про літературу бачвансько-сремських русинів) *IX Міжнародний з'їзд славистів : слов'янські літератури*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 236–255.

1985

25. Литературное творчество югославских русинов *Славянские культуры и мировой культурный процес: Международная конференция ЮНЕСКО*. Минск, 1985. С. 376–379.

Передрук руською мовою: Литературне творительство югославянских Русиных. *Нова думка* (Вуковар). № 64. 1988. С. 33–34.

1987

26. Вук Карацїћ и Украина *Научни састанак слависта у Вукове дане*. Београд, 1987. С. 279–293.

27. Вук Караджич і Україна *Радянське літературознавство* (Київ). № 10. 1987. С. 42–49.

28. Вук Карацїћ и Украина *Вук Карацїћ и његово дело у своме времену и данас: Резимеа*. Београд, 1987. С. 54.

29. Вук Караджич і Україна *Нова думка* (Вуковар). 1987. № 63. С. 21–27.

1988

30. Литературне творительство югославянских Русиных *Нова думка* (Вуковар). 1988. № 64. С. 33–34. (Викладане на Медзинародней науковей конференції «Славянски култури и шветови културни процес», Минск, 28. Септембер. 1 октобер 1982).

Переклад: Литературное творчество югославских русинов *Славянские культуры и мировой культурный процес: Международная конференция ЮНЕСКО*. Минск, 1985. С. 376–379.

1989

31. Михайлови Ковачови – 80! *Литературне слово* (Нови Сад). 1989. Ч. 11. С. 2. (З нагоди 80-рочніци од народзєня Михайла Ковача).

1991

32. Хто же то вони? *Нова думка* (Вуковар). № 88. 1991. С. 34–38. (О идейних витоках новотного «Карпаторусинства»)

Передрук: *Литературна Україна*, Київ, 17 січня 1991, с. 7; з української переклав Владо Костелник.

2002

33. Идейни жридли нового „карпаторусинства”. *Шветлосци* (Нови Сад). Рок XL, ч. 3–4 (юлий-децембер 2002). С. 238–250.

34. Володимир Гнатюк і давне письменство югославських русинів *На переломі: літературознавчі статті й дослідження*. Київ: Національна академія наук України; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2002. С. 134–144.

2004

35. Проблема виникнення нових слов'янських літератур: (Про літературу бачвансько-сремських русинів) *З минулих літ*. Київ, 2004. С. 23–48.

Передрук: *IX Міжнародний з'їзд славистів: слов'янські літератури*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 236–255.

36. Ідейне коріння сучасного закарпатського політичного сепаратизму *Глас/голос Союзу* (Нови Сад). 2004. Ч. 6–7. С. 58–62.

37. Александер Духнович медзи нами *Глас/голос Союзу* (Нови Сад). 2004. Ч. 6–7. С. 65–68.

III. Інтерв'ю

38. Ляхович М. Руска и українська література у Югославії и Україні: розгварка зоз др Олексом Мишаничом літературознавцом зоз Українсей ССР *Нова думка* (Вуковар). 1988. № 64. С. 35–36.

IV. Реценція академіка Олексі Мишанича

39. Анонім. Будемо більше знати про вас *Руске слово* (Нови Сад). 1968. 19 юлій. С. 8. (Наші гості з України).
40. Анонім. Наша проза видата у України *Нова думка* (Вуковар). 1976. № 12. С. 31–32.
Про книгу: *Там, коло Дунаю...: збірник оповідань* [українською літературною мовою тексти підготував С. І. Панько]. Ужгород: Карпати, 1976.
41. Гарди-Ковачевич І. Места у енциклопедії *Руске слово* (Нови Сад). 1987. 2 октобер. С. 13 (Стретнуца нароком).
42. Ерчић В.О. В. Мишанич: Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість. Наукова думка, Київ, 1980. 341 стр. *Зборник за славистику* (Нови Сад: Матица српска). Бр. 22. 1982. С. 149–151.
43. Ковач М. Место одпитованя: (Памятки на мойого приятеля Олексу Мишанича) *Руске слово* (Нови Сад). Рок LX, ч. 8 (20. фебруар 2004). с. 10 («Літературне слово», ч. 3).
44. Костелник В. Верховино, мати наша! *Нова думка* (Вуковар). № 45 (нояمبر-децембер 1984). С. 38–42.
Про книгу: *На Верховині: збірник творів письменників дорадянського Закарпаття / упорядкування, підготовка текстів, передмова, примітки та словник* О. В. Мишанича. Ужгород: Карпати, 1984.
45. Костелник В. Література на Горніци и України XVIII столїтя: [I], (II), (III) *Нова думка* (Вуковар). № 52 (януар-фебруар 1986). С. 36–41; № 53 (марец-април 1986). С. 40–43; № 54 (май-юній 1986). С. 36–38.
Про книгу: *Українська література XVIII ст. / упорядник* О.В. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1983.
46. Лятак Д. «Там, коло Дунаю». *Руске слово* (Нови Сад). 1976. 12. марец. С. 8.
Про книгу: *Там, коло Дунаю...: збірник оповідань / [українською літературною мовою тексти підготував С.І. Панько]*. Ужгород: Карпати, 1976.
47. Лятак Д. У Києве умар академик др Олекса Мишанич. *Руске слово* (Нови Сад). Рок LX, ч. 1–2 (9. януар 2004). С. 11.
48. Лятак Д. Олекса Мишанич и бачванско-сримски Руснаци. *Шветлосц* (Нови Сад). Рок XLII, ч. 2 (април-юній 2004), С. 183–193.
49. Лятак Д. Академик др Олекса Мишанич (1933–2004). *Глас/голос Союзу* (Нови Сад). Ч. 6–7. 2004. С. 75–76.
50. Лятак Ю. Академік Др Олекса Мишанич і русини у південнослов'янських країнах / *Олекса Мишанич у колі сучасників: збірник спогадів, статей, есе, бібліографічних джерел: до 85-річчя від дня народження науковця*. Ужгород: Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка, 2018. С. 126–136.
51. Лятак Ю. Академік Др Олекса Мишанич і русини у південнослов'янських країнах *Україні Хорватії: матеріали та документи; книга третя Матеріали зібрав та до друку збірника підготував упорядник Славко Бурда*. Загреб: Українське культурно-освітнє товариство «Кобзар», Загреб, 2021. С. 272–279.
52. Мушинка М. Перша радянська антологія дорадянської закарпатської літератури. *Нова думка* (Вуковар). № 49 (юлій-август 1985). С. 43.
Про книгу: *На Верховині: збірник творів письменників дорадянського Закарпаття / упорядкування, підготовка текстів, передмова, примітки та словник* О. В. Мишанича. Ужгород: Карпати, 1984.
53. Мушинка М. Києвски виглядовач літератури югославянских Руснацох / Микола Мушинка. *Руске слово* (Нови Сад). 2003. 28. марец. С. 8. (3 нагоди 70-рочніци од народзєня Олекси Мишанича).
54. Мушинка М. Києвски виглядовач літератури югославянских Руснацох: (3 нагоди 70-рочніци од народзєня Олекси Мишанича). *Шветлосц* (Нови Сад). Рок XLI, ч. 2 (април-юній 2003). С. 255–261.
55. Мушинка М. Олекса Мишанич – карпатознавец за професією і покликанням. *Дукля* (Пряшів). 2004. No 1. С. 33–40.
56. Мушинка М. Українист-карпатознавец Олекса Мишанич (1933–2004). *Шветлосц* (Нови Сад). Рок XLII, ч. 2 (април-юній 2004). С. 165–182.
57. Мушинка М. Мої взаємини з Олексою Мишаничем в останні роки його життя *Глас/голос Союзу* (Нови Сад). 2009. Ч. 11–12. С. 24–28.
У статті через недогляд редакції вкралася прикра помилка – пропущено дати написання листів О. Мишанича. Отже, лист ч. 1 датований: Київ, 6 лютого 1998; ч. 2. Київ, 31 березня 1998; ч. 3. Київ, 15 березня 2003.
58. Мушинка М. Мої взаємини з Олексою Мишаничем в останні роки його життя *Слово і час*. 2008. Ч. 4. С. 93–102.
59. Мушинка М. Збірник на пошану закарпатського вченого «Олекса Мишанич у колі сучасників»: (Збірник спогадів, статей, есе, бібліографічних джерел. Укладачі: М. Б. Бадида, О. Д. Гаврош, І. В. Когутич, Я. О. Мишанич. В-во «РІК-У», Ужгород, 2018. 380 с. Тираж 150 прим.). *Шветлосц* (Нови Сад). Рок LXVIII, ч. 2 (април-юній 2020). С. 132–137.
60. Надь С. Були зме приятеле *Руске слово* (Нови Сад). 2004. 19. марец. С. 10 («Літературне слово», ч. 5). (Здогадоване на Олексу Мишанича).
61. Рамач М. Глібока вяза з родзеним крайом *Руске слово* (Нови Сад). 2003. 11. април. С. 9. (У Києве

означена 70-рочниця академіка Олекси Мишанича).

62. Рамач М. Науковець, котрий знову відкрив українську громаду «там, коло Дунаю» Олекса Мишанич у колі сучасників: збірник спогадів, статей, есе, бібліографічних джерел: до 85-річчя від дня народження науковця. Ужгород: Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка, 2018. С. 155–158.

63. Рамач М. Науковець котри знова одкрив руску заєдніцу «Там, коло Дунаю»: (Гу 85-рочніци од народзєня академіка Олекси Мишанича); з українского преложел автор. *Шветлосц* (Нови Сад). Рок LXVII, ч. 1 (януар-марец 2019). С. 115–118.

Переклад: Науковець, котрий знову відкрив українську громаду «там, коло Дунаю» Олекса Мишанич у колі сучасників: збірник спогадів, статей, есе, бібліографічних джерел: до 85-річчя від дня народження науковця. Ужгород: Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка, 2018. С. 155–158.

64. Рамач Я., Румянцев О Мишанич Я. Листування Михайла Ковача і Олекси Мишанича. Нови Сад: Руске слово, 2023. (Книга готується до друку)

65. Румянцев О., Мишанич Я. Листи Миколи Кочіша до Олекси Мишанича (1969–1973) *Русинистични студії / Ruthenian Studies* (Нови Сад). 2017. Ч. 1. С. 143–154.

66. Румянцев О., Мишанич Я. Листи Штефана Гудака до Олекси Мишанича (1968–1999) *Русинистични студії/Ruthenian Studies* (Нови Сад). 2019. Ч. 3. С. 113–126.

67. Румянцев О. Лист Мирона Будинського до Олекси Мишанича (1970) в контексті питання ідентичності русинів Бачки і Срема. *Русинистични студії/Ruthenian Studies* (Нови Сад). 2020. Ч. 4. С. 11–22.

68. Румянцев О. Орест Власов про русинів-українців Югославії (за матеріалами листування з О. Мишаничем у 1967–1970 рр.). *Русинистични студії/Ruthenian Studies* (Нови Сад). 2021. Ч. 5. С. 25–34.

69. Румянцев О., Мишанич Я. Листи Ореста Власова до Олекси Мишанича (1967–1970) *Українці Хорватії: матеріали та документи; книга четверта: Міжнародна науково-практична конференція в Загребі з нагоди 120-річчя переселення українців до Хорватії / Матеріали зібрав, упорядкував та підготував до збірника Славко Бурда*. Загреб: Українська Громада Республіки Хорватія; Українське культурно-освітнє товариство «Кобзар» Загреб, 2021. С. 73–94.

70. Сулима М. Олекса Мишанич і югославські українці. *Слово і час* (Київ). Ч. 4. 2008. С. 93–97.

До статті долучено 6 листів Михайла Ковача до О. Мишанича в упорядкуванні його сина Ярослава Мишанича. Син там пише, що в архіві батька є понад 90 листів М. Ковача до О. Мишанича.

71. Терлюк І. Там, коло Дунаю (Видавництво «Карпати». Ужгород, 1976 р.). *Руске слово* (Нови Сад). 1976. 16. април («Додаток на українській мові». 16 квітня. С. 3).

Про книгу: *Там, коло Дунаю...: збірник оповідань / [українською літературною мовою тексти підготував С.І. Панько]*. Ужгород: Карпати, 1976.

72. Цап М.М. Олекса Мишанич и Руснаци и Українці Югославії/Сербії: (Материяли за библиографию). *Шветлосц* (Нови Сад). Рок LXVII, ч. 1 (януар-марец 2019). С. 145–152.

Микола Цап,
відповідальний редактор часопису «Шветлосц»,
м. Новий Сад (Сербія)